

Šikula Vincent
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Výrazný predstaviteľ druhej povojnovej vlny slovenských prozaikov, mal vynikajúci rozprávačský štýl, bol majstrom dialógu, významovej skratky a láskavého humoru, písal najmä poviedky, ale aj románovú trilógiu, knihy pre deti a poéziu.

Životopisné údaje:

Narodil sa 19. októbra 1936 v Dubovej pri Modre. Študoval najskôr v kláštornej škole v Nitre, po zrušení kláštora Spoločnosti slova Božieho pokračoval na meštianskej škole v Modre, potom na Hudobnej pedagogickej škole v Bratislave. Na konzervatóriu študoval hru na lesnom rohu. Hudba sa stala pre jeho literárnu tvorbu silným inšpiračným zdrojom. Pracoval ako hudobník a učiteľ na Ľudovej škole umenia v Modre, bol redaktorom časopisu Romboid, filmovým dramaturgom, redaktorom pôvodnej tvorby vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. V próze tvorivo nadviazal na tradície štyridsiatych rokov – na naturizmus (Švantner, Chrobák, Figuli), jeho literárne korene však vedú aj do blízkosti Hronského, Kukučina, Tajovského. Už debuty z roku 1964 mu predurčili prívlastky – rodený a netradičný rozprávač, „sujetový básnik“. Tie platili pre celú jeho ďalšiu tvorbu. Šikula zomrel 16. júna 2001 v Modre.

Dielo:

Do literatúry vstúpil na začiatku šesťdesiatych rokov a vrátil do nej obyčajného človeka s jeho základnými ľudskými pocitmi, túžbami a trápeniami, ktoré boli v predchádzajúcom období prekryté zideologizovaným pohľadom na život. Jeho prvé knihy Na koncertoch sa netlieska a Možno si postavím bungalov sú založené na jednoducho, prirodzenom rozprávačstve, príťažlivým spôsobom zobrazujú ľudí, často deti a starcov, ktorí si aj v ťažkých životných situáciách dokážu udržať svoju ľudskú dôstojnosť. Pomáha im v tom umenie, predovšetkým hudba je pre nich dôležitým fenoménom. Spolu s novelou S Rozarkou predstavuje jeho próza rehabilitáciu ľudskosti a ľudskej dôstojnosti v slovenskej literatúre. Aj ďalšími knihami poviedok Povetrie, Liesky (podľa autora je táto kniha najviac autobiografická), Heroické etudy pre kone sa stal známy svojim dokonalým rozprávačským štýlom, dialógmi i humorom. Zvláštny význam v jeho tvorbe má románová trilógia Majstri, Muškát, Vilma (1976-79), príbehovo široko založený pohľad na Slovenské národné povstanie a druhú svetovú vojnu, kde dominuje pohľad „malého človeka“ na „veľké dejiny“. Tento pohľad sa u dobovej marxistickej kritiky stretol s vážnymi výhradami, čitateľmi bol však prijatý veľmi pozitívne pre svoju nepatetickosť a zdôraznenie potreby ľudskosti i v krutých vojnových časoch. Po roku 1989 vyšli Šikulove knihy Ornament a Veterná ružica, ktoré začal písať ešte v šesťdesiatych rokoch, ale neprešli sitom dobovej cenzúry, lebo ich témou boli osudy prenasledovaných kňazov a rehoľníkov na začiatku 50. rokov. Tematicky rovnako je zameraná aj nedokončená kniha Udri pastiera, ktorá vyšla z pozostalosti autora až po jeho smrti. Poslednou jeho prozaickou knižkou je Pôstny menuet, tvorí ju pätnásť novielok. Vincent Šikula je tiež jedným z najvýznamnejších slovenských autorov kníh pre deti Pán horár má za klobúkom mydleničku (zdanlivo drobné zážitky a príbehy dedinských detí, impresívne obrázky, ktorých dejinným pozadím je druhá svetová vojna), Prázdniny so strýcom Rafaelom (náročne komponovaná kniha, v ktorej autor zúžitkoval svoje zážitky z detstva a z rodnej dediny), Otec ma zderie tak či tak, Vincúrko, Ďuro, pozdrav Ďura. Jeho poviedky pre deti majú poetické čaro, ktoré spočíva v autentickosti, s akou evokujú detské rozhovory a pocity, vyvolané v kontakte s

kamarátmi, dospelými a s prírodou. Okrem prozaických kníh vydal Šikula tiež niekoľko básnických zbierok. Z autorovej pozostalosti vyšli ešte dve knihy, koncipované ako pamäti Vincenta Šikulu: Tam, kde sa cesta skrúca a Požehnaná taktovka a kniha poézie Za odchodom orgován. Mnohé Šikulove diela boli sfilmované.

Podrobnejšie o dielach:

Možno si postavím bungalov – v desiatich poviedkach knihy sa už naplno rozvíja Šikulov prirodzený, lyrický rozprávačský talent. Mladý hrdina je už doma z vojenčiny, v rodnom prostredí si buduje svoj hodnotový svet a odкрýva netušené súvislosti. Postavy vedie túžba stretávať sa, rozprávať sa. Spolu s autorom a jeho malými ľudovými typmi (sú to dôverne známe typy ľudí, bezprostredne zviazaných s prácou, rodinou, prírodou, dedinou) čitateľ prežíva celý rad drobných, no zmysluplných stretnutí a zážitkov.

S Rozarkou – útlá knižka a pritom pozoruhodná novela, autor v nej jedinečne využíva ľudovú rozprávačskú dikciu. Proti studenej, priveľmi praktickej realite stavia sen, možnosť úniku do bájných predstáv a rozprávkového sveta detstva. Príbeh dievčiny Rozarky je až neuveriteľne jednoduchý: napriek fyzickej dospelosti jej zostal mentálny vývin na úrovni dieťaťa, po smrti matky žije spolu s bratom v rodičovskom dome a po krátkom čase odchádza do liečebného ústavu. Je to baladický príbeh o „večnom zakliatí do detstva“, autor používa popri vecných dialógoch rozprávkové postupy, vtipné slovné hry, štylizované rečovanky, vyčítanky, alegórie skutočnosti, podobenstvá a lyrické reflexie, ktoré zosilňujú poetickosť a hudobnosť novely, napriek tragickým náznakom hlavného príbehu.

Majstri, Muškát, Vilma – románová trilógia. Prvý diel epicky oživuje dedinský svet západného Slovenska v čase vojnového slovenského štátu. V dedine Okoličné žijú Guldánovci, tesársky majster s tromi synmi Jakubom, Ondrejom a Imrichom. Patria do spoločenstva pracovitých, vtipných dedinčanov, ktorí majú svojrázny názor na zmeny vo svete. Spoločenstvo je navonok uzavreté, spisovateľ ho však použil ako súčasť celej spoločnosti. Využil zdroje domáceho rozprávačského koloritu, zvykoslovia a ľudovej reči a vytvoril špecifický obraz duchovnej kultúry národa a jeho myslenia. Druhý diel je zameraný na Povstanie, do ktorého nastúpil spolu s inými dedinčanmi aj najmladší Guldánov syn Imrich. Začína sa jeho strastiplná tragická povstalecká anabáza. Po zdanlivej idyle (práca s otcom, ženba, založenie si novej domácnosti) vhupe priamo do bojov. Z ťažkého nervového šoku a zranenia sa už nespamätá a v treťom diele (Vilma) zomiera. Rozprávačom v tretej časti trilógie je chlapec – Rudko, udalosti podáva autor detskými očami. Jeho pohľad (Rudko má viditeľné spoločné črty s autorom) podstatné prvky trilógie modifikuje, dáva mu zvláštne ladenie. Hlavnou postavou v tretej časti je Imrichova manželka – Vilma. Dielo má výrazné humanistické poslanstvo.

Prázdniny so strýcom Rafaelom – kniha je sugestívnym obrazom detstva na prahu dospievania. Príbeh jedenástročného Vinca, ktorý sa stal členom dedinskej dychovky a ktorému sa prostredníctvom kamarátstva so starými muzikantmi otvára nový, nepoznaný svet, má autobiografický charakter. Autorovi sa virtuózne podarilo zachytiť komický moment detskej psychiky. Tradičnú dedinu v Šikulovom rozprávaní predstavuje pestrá galéria strýcov, ktorí napriek novým trendom udržiavajú dedinskú dychovku pri živote. V knihách pre deti sa Šikula pozerá na svojrázny svet detských hier, školy, rázovitých dedinských figúrok a rodinných vzťahov pohľadom dedinského chlapca, ktorý si vo veselých zážitkoch a stretnutiach buduje svoje pocity a názory. Je vtipným, ale myšlienkovito náročným rozprávačom.

Úryvky:

Majstri – úryvok

Majster bol majster, mal na to aj postavu, veď vieme, ako poriadny majster vyzerá. Chodieval trochu zhrbený, ale tomu sa vôbec netreba čudovať. Skúste zviazať dve sekerky, jedna môže byť širočina, druhá tešlica, prehodte si ich cez plece, potom zviažte ešte dve a prehodte si ich cez druhé plece a uvidíte, čo to s vami urobí! Pripomeňme aj rôčky! Najstarší z jeho synov, Jakub, mal už na krku tridsiatku. Prostredný bol o štyri roky mladší, volal sa Ondrej. Imrich bol najmladší, ale i on mal už vojenčinu za sebou. Slovom, boli to už corgoni, alebo ak chcete, chlapci ako lusk. Vedeli rysovať a počítať, celkom slušne sa vyznali v statike. Ondrej trochu menej, no zato bol mocnejší a vedel najlepšie nabrúsiť pílu či sekerku. Majster ho obyčajne chválil slovami: „To je vec trpezlivosti.“

Okienka, okná – zo zbierky Za odchodom orgovánu

Aký som v tráve, taký som v lístí,
škovránčím škvíkaním sa prihováram,
radosť i smútok zahmlieva mi oči.
Nebo je ako rosnička,
hľadám v sebe kotvy. Škrabať,
škrabať kožku neba
nie je už dnes márne. Hľadať však
priezory,
cez ktoré nevidí Boh,
zdá sa mi rovnako naivné a hlúpe
ako mať na priezoroch záclonky:
kam nemá vidieť Boh,
čo nesmú o mne ľudia vedieť?

S Rozarkou – úryvok

„A čo je to ústav?“- spýtala sa ma. Túto otázku mi kládla každú deň, nuž som sa opakoval i primýšľať som musel; že sú okolo ústavu širokánske lúky, preťaté chodníkom, ktorým sa chodí do lesa, totiž do hory, povedľa potoka, zarasteného lopúchmi, vrúbami a jelšinou. Pospomínal som množstvo rastlín, množstvo zvierat, až nakoniec som sa rozhovoril o červenkastých pstruchoch, čo žijú v potoku, plávajú proti prúdu a v slnečnom svetle im pobleskujú na chrbtoch jemnučké, celkom drobné lupienky, aké mama mala na sviatočnej zástere. Zástera bývala zložená v skrini, a keď niekto skriňu otvoril, lupienky zažiarili všetkými možnými farbami. Ale mama nosievala zásteru len v celkom výnimočné dni: ak bol dajaký sviatok alebo slávnosť...Raz v nej išla na Červený kameň. Všade bolo plno ľudí. Všetci jedli kvasené uhorky alebo pili limonádu. A keď mama zoskočila z koča, všetko, čo bolo kolom, sa v tej chvíli obzrelo. Každému sa zdalo, že sa kdesi zablysko a že bude počuť hrom... „A to boli lupienky? – spýtala sama. „Hej. Lupienky,“ – odpovedal som. „A kde je tá zástera?“ – spýtala sa ma. Nevedel som. Chcel som jej otázku rýchlo zahovoriť, ale nevedel som čím.

Myšlienky:

„Moja láska k literatúre kráčala, rástla cez hudbu a s hudbou, veľa z toho, čo sa mi podarilo urobiť, má v nej svoje korene alebo si od nej požičalo krídla... hudbou možno zobúdzajú v človeku múdrosť, priateľstvo, no najmä neobyčajnú lásku k

ľuďom, a komu sa raz podarí na takúto cestu natrafiť, veru sa jej nevzdá, veď by i bolo nemúdre, keby sa jej vzdal... (Vincent Šikula)

„Symbióza sveta detí so svetom dospelých je v Šikulových „detských“ knižkách rovnako prirodzená ako prítomnosť „detského“ zraku v jeho knižkách pre „veľkých.“ (Stanislav Šmatlák)

„Na poviedku mi stačí niekedy celkom málo. Stačí zaujímavý výrok, pesnička, či iba dotieravý popevok, detail, ktorý ma zaujme, a celú situáciu či atmosféru alebo aj celú postavu si už domyslím.“ (Vincent Šikula)

„Skôr pritlmuje drámy v človeku, ktorého vzorec hľadá, skôr ich naznačuje, než rozvádza. Metóda náznaku, mimovoľnosti, sa stala pre tohto autora typickou, neodmysliteľnou charakteristikou jeho štýlu.“ (Vincent Šabík)

„...Prekvapuje táto zbierka intímne ladených textov, lyrických miniatúr a spovedí človeka, ktorý rozumel vrtochom života a miloval ho všetkými desiatimi... Šikula nám s bezprostrednosťou skutočného majstra ukazuje pestrú mozaiku nálad, nápadov, tajomstiev, ponúka nám celé priehrástia srdca – až v tejto zbierke s povznášajúcou atmosférou cítiť závan tušenej večnosti, akoby sa básnik oboma rukami dotkol raja a natrhal pre nás šľavnaté ovocie krásy...“ (Ivan Kolenič k zbierke Za odchodom orgovánu)